

Sygn. akt IV CSK 277/07

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 grudnia 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Mirosława Wysocka (przewodniczący)

SSN Antoni Górski (sprawozdawca)

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

Protokolant Bogumiła Gruszka

w sprawie z powództwa Syndyka masy upadłości Spółdzielni R.
przeciwko A.Z. - Komornikowi Sądowemu przy Sądzie Rejonowym w I. i Skarbowi Państwa
- Sądowi Rejonowemu w I. reprezentowanemu przez Prezesa Sądu Okręgowego w B.
z udziałem interwenienta ubocznego po stronie pozwanej J.C.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej
w dniu 6 grudnia 2007 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej A.Z. - Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w
I.
oraz skargi kasacyjnej pozwanego Skarbu Państwa - Sądu Rejonowego w I.
reprezentowanego przez Prezesa Sądu Okręgowego w B.
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 28 lutego 2007 r., sygn. akt [...],

uchyla zaskarżony wyrok oraz wyrok Sądu Okręgowego w B. z dnia 27 marca 2006 r., znosi postępowanie poczynając od rozprawy z dnia 1 czerwca 2004 r. i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w B. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Powód Syndyk Masy Upadłości Spółdzielni „R.” wniósł pozew przeciwko Bankowi S.A. o zasądzenie kwoty 162.262,50 zł. z tytułu naprawienia szkody wyrządzonej w postępowaniu egzekucyjnym, polegającej na tym, że Bank dokonał przelewu z konta powoda należności na rzecz jednego z wierzycieli J.C. mimo, że został poinformowany przez komornika o obowiązku powiadamiania go o istnieniu przeszkód w dokonywaniu takich operacji finansowych. Sprawa została rozpoznana w postępowaniu upominawczym i Sąd Rejonowy w B. wyrokiem z dnia 15 lipca 2003 r. wydał nakaz zapłaty uwzględniający powództwo. Na skutek sprzeciwu pozwanego od tego orzeczenia, sprawa została przekazana Sądowi Okręgowemu w B. do merytorycznego rozpoznania. Pismem procesowym z dnia 19 listopada 2003 r. zgłosił przystąpienie do sprawy w charakterze interwenienta ubocznego po stronie pozwanej J.C., wnosząc o oddalenie powództwa. Reprezentujący powoda radca prawny B.R. w dniu 19 listopada 2003 r. złożył pismo procesowe, w którym wniósł „o wezwanie w charakterze pozwanego, zamiast Banku, Komornika przy Sądzie Rejonowym w I. oraz solidarnie Skarb Państwa – *statio fisci* Sąd Rejonowy w I.”. Na rozprawie w dniu 20 listopada pełnomocnik powoda oświadczył, że cofa pozew przeciwko pozwanemu Bankowi, na co pełnomocnik pozwanego wyraził zgodę. Postanowieniem z dnia 8 grudnia 2003 r. Sąd Okręgowy w B. wezwał do udziału w sprawie w charakterze pozwanych Komornika przy Sądzie Rejonowym w I. i Skarb Państwa – Sąd Rejonowy w I. oraz umorzył postępowanie przeciwko

dotychczasowemu pozwanemu – Bankowi S.A. Obaj dopozwani wnosili o oddalenie powództwa.

Wyrokiem z dnia 30 września 2004 r. Sąd Okręgowy w B. oddalił powództwo, jednakże na skutek apelacji powoda orzeczenie to zostało uchylone, a sprawa przekazana do ponownego rozpoznania z uwagi na nieważność postępowania spowodowaną uchybieniem Sądu, który nie zawiadamiał o terminach rozpraw Prezesa Sądu Okręgowego w B., wykonującego czynności procesowe za pozwany Skarb Państwa. Po ponownym rozpoznaniu sprawy, Sąd Okręgowy w B. wyrokiem z dnia 27 marca 2006 r. ponownie oddalił powództwo. Sąd ten ustalił, że Spółdzielnia „R.” dochodziła od G.S., J.M. i J.C. zasądzenia kwoty 458.278 zł. Nakazem zapłaty wydanym w postępowaniu nakazowym z dnia 14 grudnia 2000 r. Sąd Okręgowy w B. uwzględnił to roszczenie i na podstawie wydanego nakazu zapłaty doszło do wyegzekwowania zasądzonej w nim należności. Pozwany J.C. wniósł zarzuty od tego orzeczenia. W trakcie postępowania w tamtej sprawie w dniu 4 lipca 2002 r. została ogłoszona upadłość powodowej Spółdzielni i w jej miejsce wstąpił do procesu syndyk. Wyrokiem z dnia 29 stycznia 2003 r. Sąd Okręgowy uchylił nakaz zapłaty wydany przeciwko J.C., oddalił przeciwko niemu powództwo i nakazał zwrot na jego rzecz wyegzekwowanego świadczenia w kwocie 294.619,24 zł. Na wniosek J.C. Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w I. wszczął postępowanie egzekucyjne w sprawie [...] w celu odzyskania tej kwoty, dokonał zajęcia rachunku bankowego należącego do powoda w niniejszej sprawie, ściągnął z tego rachunku i przekazał wierzycielowi kwotę 162.262,50 zł., o którą teraz toczy się spór. W ocenie Sądu Okręgowego żądanie zasądzenia solidarnie tej kwoty od pozwanego Komornika i od Skarbu Państwa jest bezpodstawne, bowiem powód nie wykazał bezprawności w działaniu pozwanych, ani tego, że wyrządzili oni jemu szkodę.

Na skutek apelacji powoda od tego orzeczenia, Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 28 lutego 2007 r. zmienił je i uwzględnił powództwo, zasądzając solidarnie od pozwanych na rzecz powoda kwotę 162.262,50 zł. z ustawowymi odsetkami od dnia 17 grudnia 2003 r., oddalił żądanie o zasądzenie odsetek od wcześniejszej daty i obciążył pozwanych kosztami procesu. Sąd ten zwrócił uwagę na bezsporną okoliczność, że egzekucja wierzyciela J.C. wszczęta w sprawie [...] przeciwko

syndykowi upadłej Spółdzielni „R.” dotyczyła wierzytelności tej Spółdzielni, powstałej przed ogłoszeniem jej upadłości. Odnosiła się zatem do wierzytelności upadłego, co zgodnie z art. 63 Prawa upadłościowego (Dz. U. t. jed. 1991 r., nr 118, poz. 512 ze zm.) czyniło tę egzekucję niedopuszczalną. Wierzyciele masy upadłości mogli bowiem zostać zaspokojeni jedynie na podstawie art. 150 prawa upadłościowego, tj. przez zgłoszenie wierzytelności sędziemu komisarzowi. Przeprowadzenie mimo to przez pozwanego komornika egzekucji na rzecz wierzyciela J.C. było działaniem bezprawnym, naruszającym oba powołane przepisy prawa upadłościowego, przesądzającym co do zasady odpowiedzialność odszkodowawczą komornika. Sąd Apelacyjny powołał się w tej mierze na pogląd Sądu Najwyższego, wyrażony w uchwale z dnia 13 października 2004 r., III CZP 54/04 (OSNC 2005, nr 10, poz. 168), zgodnie z którym, po wyeliminowaniu z porządku prawnego art. 769 k.p.c., jako niezgodnego z Konstytucją, podstawą odpowiedzialności komornika za szkody wyrządzone przed dniem 1 września 2004 r. pozostaje art. 23 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz. U. Nr 133, poz. 882, ze zm.). Jest to odpowiedzialność deliktowa za działania niezgodne z prawem. Komornik ponosi odpowiedzialność za całą szkodę wyrządzoną masie upadłości Spółdzielni „R.”, ponieważ wierzytelność J.C., bezprawnie wyegzekwowana przez komornika, została zaliczona do VI kategorii w postępowaniu upadłościowym i nie miała żadnych szans na zaspokojenie, ze względu na kiepską kondycję majątkową masy upadłości, z której zdołano zaspokoić zaledwie wierzytelności należące do kategorii I. Zdaniem Sądu Apelacyjnego odpowiedzialność za szkodę powoda ponosi także pozwany Skarb Państwa na podstawie art. 417 § 1 k.c. w brzmieniu obowiązującym w dacie wyrządzenia szkody, tj. w kwietniu 2003 r. Komornik był funkcjonariuszem państwowym, za którego działania niezgodne z prawem odpowiadał Skarb Państwa. Odpowiedzialność pozwanych jest solidarna na podstawie art. 441 § 1 k.c., dlatego Sąd przypisał ją w takiej formule obu pozwany.

Wyrok Sądu Apelacyjnego zaskarżyli skargami kasacyjnymi obaj pozwani. Pozwany Skarb Państwa zarzucił nieważność postępowania przez dopuszczenia do działania w sprawie pełnomocnika powoda, który nie miał umocowania do reprezentowania syndyka w postępowaniu przeciwko obu dopozwanym, ponieważ

pełnomocnictwo to ograniczało się do występowania tylko przeciwko pierwotnemu pozwanemu, czyli Bankowi (naruszenie art. 368 § 1 w zw. z art. 126 § 3 i art. 130 § 1 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 97 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., a także art. 378 § 1, art. 379 pkt 2 i art. 386 § 2 k.p.c.). W ramach podstawy materialnoprawnej pozwany ten powołał naruszenie art. 417 § 1 k.c. w brzmieniu obowiązującym przed 1 września 2004 r. oraz art. 441 § 1 k.c. Na tych podstawach wnosił o uchylenie zaskarżonego wyroku w części uwzględniającej powództwo i orzekającej o kosztach oraz wyroku Sądu Okręgowego w B. i przekazanie temu Sądowi sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w zaskarżonej części i jego zmianę przez oddalenie apelacji powoda, ewentualnie przekazanie temu Sądowi sprawy do ponownego rozpoznania.

Skarga kasacyjna pozwanego komornika powołuje się również na nieważność postępowania, będącą wynikiem niewłaściwej reprezentacji procesowej strony powodowej, a poza tym zarzuca uchybienie art. 177 § 1 pkt 4 k.p.c. przez nieuwzględnienie czynu karnego syndyka masy upadłości, działającego na szkodę masy upadłości Spółdzielni „R.”. W podstawie materialnoprawnej skargi powołał naruszenie art. 23 ust. 1 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji, art. 361 § 1 k.c. w zw. z art. 360, art. 365 § 1, art. 776, art. 803 i art. 804 k.p.c., kwestionując zasadę prawną swojej odpowiedzialności oraz istnienie między jego działaniem a szkodą adekwatnego związku przyczynowego, wreszcie naruszenie art. 362 k.c. przez nieuwzględnienie przyczynienia się powoda do szkody. Na tych podstawach skarżący wnosił o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie także wyroku Sądu Okręgowego i zniesienie postępowania w sprawie, lub też o uchylenie wyroku i oddalenie apelacji powoda.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Uzasadnione są zarzuty obu skarg kasacyjnych o nieważności postępowania na skutek wadliwej reprezentacji strony powodowej w niniejszej sprawie. Treść pełnomocnictwa procesowego udzielona radcy prawnemu B.R. przez powodowego syndyka została wyraźnie ograniczona podmiotowo do reprezentowania go w sprawie przeciwko Bankowi S. A. Dodatkowym ograniczeniem było określenie tego pełnomocnictwa jako „szczególne”. W tej sytuacji, wobec całkowitej zmiany

podmiotowej strony pozwanej i wyeliminowanie pozwanego Banku ze sprawy przez umorzenie postępowania przeciwko temu pierwotnemu pozwanemu, należy stwierdzić, że radca prawny B.R. nie miał umocowania do reprezentowania syndyka przeciwko nowym pozwanym, których dotyczą orzeczenia Sądów obu instancji. Stosownie do art. 379 pkt 2 k.p.c. powoduje to nieważność postępowania. Sąd Najwyższy przyłącza się do stanowiska wyrażonego w orzecznictwie, że strona może powołać się na nieważność postępowania wywołaną wadliwym działaniem drugiej strony procesu, gdyż i tak to szczególnie drastyczne uchybienie przepisom postępowania sąd jest obowiązany brać pod rozwagę z urzędu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2006 r., IV CSK 115/05, Biuletyn SN 2006, nr 2, poz. 9 i powołane tam orzecznictwo). Dlatego też na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w zw. z art. 398²¹ i art. 386 § 2 k.p.c. Sąd Najwyższy uchylił wyroki Sądów obu instancji i zniósł postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością.

W tej sytuacji nie jest możliwe merytoryczne ustosunkowywanie się do zarzutów skarg dotyczących samej szkody oraz związku przyczynowego pomiędzy działaniem komornika a powstałą szkodą, gdyż te kwestie będą przedmiotem ponownych ustaleń i rozważań Sądu. Wykonywana przez Sąd Najwyższy funkcja nadzoru judykacyjnego wymaga natomiast wypowiedzenia się, przynajmniej pokrótce, co do podstaw prawnych ewentualnej odpowiedzialności pozwanych.

Punktem wyjścia jest tu data zdarzenia, z którym powód łączy roszczenie odszkodowawcze, a więc 9 kwiecień 2003 r., kiedy to komornik dokonał zajęcia rachunku powoda i przekazał z niego sporną kwotę wierzycielowi J.C. Wobec uznania przez Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 20 stycznia 2004 r., SK 26/03 (OTK ZU 2004, nr 1, poz. 3), że przepis art. 769 k.p.c. jest niezgodny z prawem, należy przyjąć, że podstawą odpowiedzialności komornika jest art. 23 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz. U. Nr 133, poz. 882) w zw. z art. 417 k.c. - oba przepisy w brzmieniu obowiązującym w dacie zdarzenia. Ten ostatni przepis powinien być przy tym rozumiany w znaczeniu nadanym mu przez Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 4 grudnia 2001 r., SK 18/00 (OTK ZU nr 8, poz. 256), a więc jako podstawa odpowiedzialności za szkody wyrządzone przez władzę publiczną lub występujące w jej imieniu organy i osoby w związku z ich działaniem

(zaniechaniem) niezgodnym z obowiązującym prawem, a zatem niezależnie od winy sprawcy szkody.

Wывód prawny przeprowadzony przez Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 20 stycznia 2004 r. na temat statusu komornika sądowego pozwala przyjąć, że Skarb Państwa odpowiada za wyrządzoną przez niego szkodę jak za czyn cudzy, ponieważ komornik, jako funkcjonariusz publiczny (błędnie określony przez Sąd Apelacyjny jako funkcjonariusz państwowy – por. art. 1 u.k.s.e.), wykonuje funkcje władzy publicznej. Funkcja ta wiąże się przy tym z bezpośrednim stosowaniem środków przymusu państwowego, nie jest zatem możliwe przyjęcie, że Skarb Państwa nie ponosi odpowiedzialności za szkody spowodowane stosowaniem tych środków niezgodnie z prawem. W związku z tym należy uznać, że Skarb Państwa ponosi odpowiedzialność za wyrządzoną przez komornika szkodę na podstawie ówczesnego art. 417 k.c. również na zasadzie bezprawności działania, niezależnie od winy, przy czym odpowiedzialność obu tych podmiotów jest solidarna (art. 441 k.c.). Potwierdzeniem takiego sposobu rozumienia odpowiedzialności pozwanych jest nowelizacja art. 23 u.k.s.e., dokonana ustawą z dnia 13 listopada 2004 r. (Dz. U. Nr 236, poz. 2356), w którym, przesądzając ewentualne wątpliwości, ustawodawca stwierdza wprost, że komornik ponosi odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu czynności i przyjmuje solidarną odpowiedzialność jego i Skarbu Państwa za te szkody.

Z podanych przyczyn orzeczono jak w sentencji.